

tibus absorbentur, ad perpetuum caelibatum eorum viduae damnentur, dum Ecclesia longe mitior est. Praeterea libidinosi perditique apostatae non desunt sacerdotes ac religiosi, qui ludicra eiusmodi identidem celebrent coniugia publico cum omnium scandalo et offensione. Quum denique haud pauci reperiuntur ex classe infimae plebis et opificum, qui non valentes sese subiicere expensis, quae ad actum civilem exiguntur, ac propterea nec coram Ecclesia coniungi possint, fit, ut isti licentiae indulgeant foedamque transigant vitam. Pia a S. Francisco Regis nuncupata societas tota licet sit in matrimoniis eiusmodi miserorum redintegrandis, expensas necessarias solvendo, spectata illorum multitudine ac prava voluntate, impar est remedium tanto malo afferre. Interim vitium totam fere inficit societatem (66).

Qua igitur fronte improvidi pseudo-politici ad Galliarum ac Belgii codices provocant, ut adeo exitialem legem innumerorum pene illis in regionibus malorum amplissimam scaturiginem, cohonestent atque suadeant?

Insanum vero est paradoxum turpique sophismati innixum ministri regii assertum, quo vellet suis persuadere legem de coniugio civili morum integritati sanctitatisque consulere. Si Gallia an. 1793. in trucem inauditamque subversionem irruit, non defectui profecto huius legis adscribendum est, quod absurdum foret vel suspicari, sed incredulitati pseudo-philosophorum, ac pseudo-politicorum ope propagatae atque diffusae, universae propemodum morum corruptioni ex incredulitate derivatae, hostilitati adversus apostolicam Sedem in acceptis referri debet *subversio* illa (67). Quod si mitior fuit ea,

(66) Haec mihi ex Belgio a cl. doctissimoque viro per epistolam datam die 30 Decemb. 1855. communicata sunt, cum eum hoc super negotio consuluerim; et tamen aliqua silentio pressi.

(67) Satis est vel leviter percurrere celebre opus ab. Barruel, cui tit. *Mémoires pour servir à l'Histoire du jacobinisme* quatuor vol. in-8. Hambourg, et Londres 1798. ut quisque intelligat animorum comparisonem illius aetatis, conspirationem universalem pseudo-philosophorum adversus religionem christianam, seu adversus Ecclesiam, et impietatem longe lateque grassantem.

quae contigit an. 1848., non legi de coniugio civili, quod absonum pariter esset dicere, sed influxui adscribendum, quem catholica religio exercebat in omnium pene animos, reiecto et obsoleto illo pseudo-philosophismo voltaeriano fere universim, maioriq[ue] erga Sedem apostolicam propensione. Verum et haec subversio exitialibus doctrinis Universitatis magna ex parte debetur (68). Lex, de qua agimus, utriq[ue] subversioni extranea extitit.

Alioquin pari iure inferre possem: in Belgio, ac in Germania nata *subversio* est ob legem de matrimonio civili illic vigentem, contra vero in imperio russiaco nullus fuit hic motus eo ipso, quod non vigeret haec lex. Quid reponeret adversarius?

Caeterum affirmare, quod lex de coniugio civili utilissima sit moribus, perinde est ac serio affirmare pestilentiam conducere ad aeris salubritatem, inopiam ad opulentiam, frigus ad aestum. Vere his, qui ita ratiocinantur, applicari illud potest Apostoli: «Qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt (69).»

ARTICULUS III. — Expenduntur argumenta pro lege sub aspectu etiam religioso et catholico.

§. I.

Theologicae quaedam doctrinae.

Non defuerunt in comitiis Subalpinis theologi, licet laici. Sic igitur senatorum unus argumentum deprompsit ex ipso theologiae penu. Exemplum populi iudaici et ethnicorum, qui matrimonium perpetuo uti actum civilem simul et sacrum spectarunt, ad rem non pertinet, quum penes antiquos populos utraque potestas civilis ac religiosa essent coniunctae; contra vero eae seiunctae sunt in lege evangelica, quum protestatus sit

(68) Cf. insigne opus: *Le monopole universitaire destructeur de la religion et des lois*. Lyon 1842.

(69) Rom. I, 22.

Redemptor, regnum suum non esse de hoc mundo (70). Hoc argumentum iterum iterumque ab oratoribus vario sub aspectu propositum fuit.

At regius ipse minister plura protulit theologica argumenta. Matrimonii vocabulum, inquit, duplicem prae se fert sensum. Significat enim primo viri ac mulieris unionem perpetuam atque legitimam; ac talis est sensus, in quo a legumlatoribus matrimonii nomen usurpatur. Alter est sensus religiosus, sed hic est additus priori, prout constat ex ipsis catechismis, iuxta quos matrimonium est sacramentum, quod *coniugatis* gratiam confert, ut proprii status obligationes rite obire possint. Iam vero, num ex eo quod matrimonio civili adiectum sit sacramentum, consequitur illud subiici absolutae Ecclesiae iurisdictioni?

Praeterea, principes infideles in matrimonia potestatem habebant: imo eam adhuc retinent principes, qui separati sunt ab Ecclesia. Ecce nam igitur ea destituentur principes catholici?

Fingamus, (liceat mihi parumper hypothese uti, quantumvis absurda videri possit,) nullam existere revelationem, et solam extare circa nuptias legem civilem. Supponamus, Deum revelationem impertiri, atque edicere: iis qui nuptias debitae animi dispositionibus celebrabunt, ego gratiam conferam, qua gravia obeant officia, quae huic vitae conditioni adnexa sunt Fingamus, divinum revelationis auctorem coelum repetere, ac relinquere hisce in terris sacerdotium. Si huiusmodi sacerdotium ediceret: « Mihi quidem, mihi soli ius est ferendi leges circa nuptias; » decernere quinam habiles sint, quinam inhabiles, ad me » spectat iudicare; » si sacerdotium haec exigeret, putatis ne quod eiusmodi exactiones assumptionesque admitterentur? Nimirum responderemus. Quum facta fuit revelatio, ad quam *et nos spectare gloriamur*, nihil potestati principum detractum est. Si coniugium consecratum est a Deo, non ideo hac de causa coniugium cessavit ad Statum civilem pertinere. Non est

(70) *Senato del regno*. Tornata del 15 Dicemb. pag. 180.

matrimonium sicut sacramenta reliqua, quae ad solam spiritus vitam referuntur; status seu gubernium nequit ullo suo privari iure; immo vero *munus* seu obligationem habet iura omnia sibi propria tutandi. Hanc vocavi fictionem ac hypothesein; caeterum ea nil aliud est, quam simplex historia. Cum christianismus introduci coepit, leges civiles circa matrimonium vigeabant, nullum novum ius tunc invectum fuit, ac solum in densis tenebris medii aevi constituta fuere principia contra legum civilium auctoritatem.

Quid plura? vel ipsum concilium Tridentinum constituere voluit necessitatem ineundi nuptias coram parcho, sed ea ratione id fecit, ut indicaret, non tam se intendere ad consecrationem religiosam, quam ad certiores faciendos magistratus civiles; siquidem nullum peculiarem ritum benedictionum praescripsit; uti validas agnovit nuptias coram parcho invito ac interdicto etiam initas; inter causas, quas protulit, huius canonis, ne verbum quidem habet de necessitate consecrationis religiosae, sed unice eo spectare significavit, ut cessaret dubitatio circa matrimonia inita sola contrahentium voluntate.

Infelix qui sibi adiumenta non comparat ex religionis praesidiis! Nos id libenter concedimus; ast illud non probamus quod auctoritati conscientiae subrogentur iussa legislatoris civilis; id non probamus 1. quia non censem eiusmodi principia conformia principiis legislationis, quam liberalem dicimus, 2. neque conformia esse indoli illius religionis, quae ab externa refugit coactione (71).

Regius etiam minister adiecit, se non intelligere quomodo anticatholica ea lex dici possit, quae inter tot populos catholicos obtinet; quam contrariam esse dicunt non dogmati, sed disciplinae. At quandonam illicitum erit atque schismati proximum in regno Subalpino id, quod alibi licitum est et catholicum (72)? Si verum esset, (urgetur adhuc,) catholicum virum con-

(71) *Senato*. 16. Dicemb. pag. 189. 190.

(72) *Ibid.* pag. 192. col. 3.

trahere matrimonium non posse, quin ille actus per sacerdotalem benedictionem ad sacramenti gradum evehatur; haec esset veritas in omnibus locis admissa, quum Ecclesia in dogmatibus una sit et universalis (73).

Alius orator theologia argumenta in compendium redegit, ut animum adderet iis legis fautoribus, qui forte ex religiosa causa quidquam timerent. « Iam ego legis huius » fautoribus dicam: Agite iam, ne quid trepidetis, neque » episcopatum neque summum pontificem timeatis: ii porro » contra Deum bellum non agent. Legi favent documenta » Iesu Christi, traditiones apostolorum, doctrina SS. Patrum, » acta conciliorum, leges consuetudinesque civilium nationum » praxis atque doctrina Ecclesiae: uno verbo Deus ipse favet » legi. Iam vero episcopatus noster, ac summus pontifex cum » Deo erunt: dicam igitur iterum: Ne timeatis, Deus est nobiscum (74). »

Responsio.

Hactenus quidem non satis theologicis doctrinis imbuti oratores, qui suis in theologicis dissertationibus miscuerunt quadrata rotundis, ut patefacerent, se non magis in theologicis studiis esse versatos, quam in arte legis condensae. Quod ut eluceat, iuverit ad summa quaedam capita haec, quae retulimus, revocare, ut deinde iudicium de singulis feramus.

Haec autem sunt 1. Christum in religione sua separasse potestatem religiosam a potestate politica, adeoque matrimonium religiosum a matrimonio civili, secus ac antea fuerit penes populos, in quibus utraque miscebatur potestas. 2. Qualitatem religiosam accessisse contractui civili matrimonii iam in suo esse constituti. 3. Christum nullo modo quidpiam voluisse detrahare potestati, quam principes infideles, aut haeretici habebant, aut adhuc habent in contractum civilem nuptiarum,

(73) Ibid. pag. 187.

(74) Senato del regno. 16. Dicemb.

secus ac contendat sacerdotium christianum. 4. Christianam religionem, cum introduci coepit, iam invenisse leges civiles circa coniugia quibus se subiecit. 5. Matrimonium virtutem suam habere sine ullo ritu, seu consecratione religiosa; neque Tridentinum cum suo canone id negasse, cum sine religioso ritu solam parochi materialem praesentiam sufficere decrevit. 6. Improbandum eum quidem esse, qui negligeret ritum religiosum, non tamen ad illum esse cogendum, cum id non ferat indoles legislationis liberalis, ac religionis, quae abhorret ab omni externa coactione. 7. Legem de matrimonio civili theologiae spectatam immerito dici anticatholicam, utpote, quae non dogmati sed disciplinae adversetur; 8. immo vero eam theologicis argumentis comprobari, ac Deum legi favere. Iam singula expendamus.

Ac I. Prima assertio falsa et absurda est; nam nunquam et nusquam Christus Dominus societatem a societate seiunxit, aut separavit. Siquidem ipse unus ac solus est rex universae terrae (75); ipse est, cui dedit Deus omnes gentes in haereditatem suam, ac possessionem suam terminos terrae (76), eique data est omnis potestas in coelo et in terra (77). Ipse itaque supremum caput est utriusque societatis religiosae ac politicae. Quamvis vero pro diverso rerum ordine, diverso fine, diversisque praesidiis, quibus homines reguntur, dimiserit potestati civili, quae spectant directe ac primario ad felicitatem temporalem, potestati vero ecclesiasticae seu religiosae quae spectant directe ac primario ad felicitatem aeternam; unam quidem ab altera *distinxit* potestatem, non tamen *divisit* aut *separavit*, perinde ac si diversae essent societates. Nam una eademque est societas, quae regitur ab utraque potestate sub diverso respectu, quaeque uni subest auctori ac Domino Christo. Quemadmodum superius diximus, ita se habet potestas politica ad potestatem ecclesiasticam ex doctrina Patrum, uti se habet

(75) Ps. XLVI. 8.

(76) Ps. II. 8.

(77) Matth. XXVIII. 18.

corpus ad animam, quae illud informat, regit ac moderatur. Separatio duarum societatum politicae ac religiosae est inventum, ut vidimus, schismaticorum medii aevi, quod primum protestantes acceperunt, postea vero increduli. Quocirca separatio contractus civilis coniugalis a sacramento in coniugiis christianis est commentum pseudo-politicorum seculis antea actis prorsus inauditum.

Dixit quidem Christus : *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est *terrenum*, seu regnum meum non est ut regna terrena, sed alterius plane naturae, ut patet ex contextu (78). Quod si antiqui populi utramque potestatem politicam et religiosam permiscuerunt, inde provenit, quod supremi imperantes sibi utramque adscripserint ac vindicaverint; Christus vero potestatis religiosae depositarium solum sacerdotium suum fecit. Nec omittendum, non obstante illa utriusque potestatis permixtione, tamen imperatores Romanos, ut antea ostendimus, matrimonialia negotia pontificibus demandasse.

II. Altera assertio non ex sanae theologiae fonte, sed ex promptuario Nepomuceni Nuytz arcessenda est, qui eam a

(78) Cuius quidem interpretationis vades damus non exegetas catholicos, multo vero minus iesuitas, qui *hilaritatem* excitarent in Subalpiniis comitiis, ut ibi dicitur, sed protestantes, imo et rationalistas quos adversarii nostri maioris faciunt. Igitur Rosenmüller senior in scholiis ad Io. XVIII. 36. ita verba Christi enarrat : « *Regnum meum non est terrenum*, εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου, significare » potest vel originem sumere ex his hominibus; vel simile esse regno terreno. » Utrumque eodem redit, si sententia spectetur. Verba tamen sequentia declarant, » magis naturam, quam originem regni indicari. Sensus: Regnum meum non est » huius generis, cuius sunt regna terrena, velut Caesarum, statum imperii Romani » non laedit. οὐδ' ἠνέχευον... τοὺς Ἰουδαίους. *Satellites mei depugnassent, quominus » synedrio (captivus) traderer.* Habere armatum satellitem, habere instructas copias, praesidia decertarent armis pro me, ne Iudaei hoc, quod moliuntur » in me, impune facerent. »

Kuinoël autem alter rationalista in eumd. loc. sic Christi verba exponit : « Ad » refellendam Iudaeorum calumniam, quod se regem terrestrem dixisset; declarat Iesum, regnum suum non esse terrenum, adeoque neutiquam Romanis periculosum. »

Itaque melius fecisset senator Subalpinus, si allegasset verba Christi *Matth.* ult. *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra; nec non Apocal.* XIX. 16. ubi de Christo scriptum est, quod sit *Rex regum et Dominus dominantium.*

Launoio, Launoius ab apostata De Dominis, hic vero rursus ab schismaticis Oechamo et Marsilio Patavino mutuatus est. Doctrina, qua asseritur *qualitatem religiosam*, nempe sacramentum supervenire et accedere matrimonio civili iam in sua essentia constituto, est una ex thesibus a Pio IX. confictis, adeoque est falsa, et aliena a catholica doctrina, iuxta quam, uti ostendimus, matrimonii sacramentum in ipso contractu et per contractum inter personas legitimas perficitur. Contractus porro legitimus haberi nequit, ubi Tridentinum publicatum est, quin consensus eliciatur juxta formam ab eodem concilio praescriptam. Haec est germana catholica doctrina. Contractus proinde civilis nullius valoris est in conscientiae foro, et qui eo solo utuntur fornicarii sunt.

III. Tertia assertio nititur falsa hypothese, quod nempe principes ethnici, et haeretici ius aliquando habuerint, aut habeant supra *vinculum coniugale*, quod oratores nostri perpetuo cum effectibus civilibus confundunt, cum tamen nimium distent. Dubium saltem est num rectores populorum, quicumque demum ii fuerint aut sint, infideles, haeretici, catholici, ullam habuerint unquam, aut habeant potestatem in matrimonium in se spectatum eiusque duas praecipuas proprietates; sed tota ipsorum auctoritas coaretatur ad effectus extrinsecos ac mere civiles. Etenim Deus ipse est, qui in paradiso protoparentes matrimonio coniunxit, et primus praeccepit quamcumque legislationem humanam, quae in posterum fieri posset, duasque, ut innumus, proprietates praecipuas constituit coniugii, *unitatem* scilicet et *indissolubilitatem*; quibus nulla unquam potestas derogare valuit humana (79). Indidem contractus

(79) Quod perspicue expressit Pius VI. In suis litteris ad episcopum Agriae datis 11. Jul. 1789. in quibus praemissa divina matrimonii institutione, ita prosequitur. « Quo manifeste patet, matrimonium vel in ipso statu naturae, ac » sane ante multo quam ad proprie dicti sacramenti dignitatem eveheretur, » sic divinitus institutum esse, ut secum afferat perpetuum indissolubilemque » nexum, qui proinde nulla civili lege solvi queat. Itaque licet sacramenti ratio a matrimonio seiungi valeat, velut inter infideles, adhuc tamen in tali » matrimonio, siquidem verum est matrimonium, perstare debet, omninoque

divino-naturalis originem matrimonii constituit in omnibus Adae posteris, nec a lege humana positiva dependet. Leges, quae deinceps in societate circa coniugium constitutae sunt, nunquam ipsum attingere in sua natura potuerunt, sed solum eiusdem coniugii effectus in ordine ad societatem. Sane cum consensus efficiat contractum coniugalem, et hic pendeat ab animo contrahentium, quomodo posset humanus legislator hunc contractum sibi arrogare, cum ab interiori voluntatis actu pendeat, atque in potestate sit partium in conscientiae foro, sive in concubinato, sive in vero matrimonio degere (80)?

Cum igitur Christus hunc divino-naturalem contractum ad dignitatem sacramenti evexit per adiectionem gratiae suae, nihil circa eius intimam immutavit naturam, adeoque cum nihil in hac re dederit unquam potestati principum nec ullam principes in eum penitus habuerint, aut habeant potestatem praeter illam, quae adhuc in ipsis est ac perseverat: restat, ut nullam aliam partem sibi arrogare possint nisi eam, quae attingit effectus exteriores et civiles.

Quapropter christianum sacerdotium, cum sibi commissam habuerit a Christo sacramentorum administrationem, etiam in sacramentum matrimonii, quod inseparabile est a contractu legitime inito, suam potestatem exercuit et exercet declarando et sanciendo, quam ratione possint fideles matrimonium valide ac licite inire, atque apponendo conditiones, sub quibus personae fiant habiles aut inhabiles ad contrahendum.

Neque maiorem peritiam theologus noster ostendit, cum

» perstat perpetuus ille nexus, qui a prima origine divino iure matrimonio ita » adhaeret, ut nulli subsit civili potestati? »

(80) De hoc argumento fuse et ex professo agemus in altero libro. Caeterum, si cui minus arrideat haec sententia, quam postea excutiemus, in promptu semper est responsio, quod per eversionem contractus coniugalis ad dignitatem sacramenti a Christo factam, hoc ipso matrimonium sacramentum a principibus subtractum a Christo sit, ac principes, qui profitentur religionem christianam, novam relationem erga Ecclesiam habere, quae non sinit eos in coniugii vinculum antiqua iura, si quae unquam habuerunt, conservare, ut in pluribus aliis, ut suo loco dicemus.

auctoritatem urget catechismi, ut evincat gratiam accedere ad matrimonium iam confectum, ita ut illud sine sacramento consistere valeat; siquidem ipse permiscuit matrimonii definitionem prout est sacramentum cum sacramenti *effectibus*. Nam catechismi in adductis verbis non praebent sacramenti matrimonii definitionem, quae alia omnino est; sed enumerant effectus, qui ex sacramentoveniunt, cuiusmodi est gratia ad rite obeundas obligationes, quas secum fert matrimonium (81). Nullo autem modo catechismi innuunt sacramenti rationem superaddi contractui civili, uti contendit adversarius.

Eius idcirco hypothesis de revelatore, qui divinitus promittat gratiam iis, qui iam fuerint coniugio copulati, non modo non est simplex historia seu veritas, sed mera mentis eius confictio, quae non aliud fundamentum habet, quam anticipatum eius iudicium ac imperitiam oratoris in theologicis disciplinis inordinatamque idearum confusionem. Sacerdotium christianum nihil sibi usurpavit, sed functum est iugiter ac pergit fungi munere suo in matrimonii celebratione et moderatione, prout praestitit ac praestat in caeterorum sacramentorum administratione. Nam quamvis horum materia ut plurimum constet ex elementis naturalibus, cuiusmodi sunt aqua, panis, vinum, oleum etc. tamen cum ea usurpat ad sacramenta conficienda, ea adhibet ut sua absque dependentia a civili societate. Civilis magistratus protegit ac tuetur quidem iura sua, seu iura, quae habet, non autem ea, quae non habet. Nullum autem reipsa ius habet, quod sibi vindicet, super matrimonium christianum.

IV. Quarta assertio omni pariter est fundamento destituta; nam quando christiana religio introduci coepit, invenit quidem leges civiles, sed leges invenit, quae vim tantummodo habuerint in effectus civiles matrimonii, nempe in ordine ad societatem, ut paulo ante adnotavimus ac postea etiam data

(81) Id patet ex interrogatione, quae fit in catechismis. « *Cheffetto fa il matrimonio?* » R. *Dà la grazia ai coniugati ecc.*

opera ostendemus, non autem quae afficerent intimam matrimonii naturam seu vinculum, quod non est, nec esse potest obiectum legis humanae seu civilis. Si qua matrimonia invalide inirentur, id non enascebatur ex vi legis positivae, sed ex vi legis naturalis, quae plures coniunctiones improbat. Si qua vero inirentur coniugia, quae iure naturae valida essent, profecto ob principum leges invalida in *foro conscientiae* non reddebantur. Contra vero si quae permittebantur a legibus coniugia, quae iure naturae improbarentur, valida ob eiusmodi leges non efficiebantur. Verum dato etiam quod res adhuc incerta sit, immerito orator eam tanquam principium inconsumsum ac ineluctabile assumit.

Sed et illud accedit, falsum omnino esse Ecclesiam legibus civilibus, quas invenit circa matrimonium, se subiecisse. Nam Ecclesia vel a suis primordiis propriam autonomiam patefecit, ac uti omnino independentem se gessit circa matrimonii politicam legislationem; atque ut suo loco ostendemus, tum novas ac sibi proprias condidit leges, tum leges imperiales attemperavit, aut abrogavit etiam, tum si quae erant innoxiae, ne fideles civilibus destituerentur effectibus, ac molestiam sustinerent, eas adoptando, suas effecit, suaque sanctione probavit. Si ita continenter se gessit Ecclesia, vel ab ipsis suis primordiis, profecto non ex tenebris mediae aetatis repeti haec eius agendi ratio potest (82). Verum clavus hic est alte fixus mentibus omnium Ecclesiae impugnatorum, praesertim vero leguleiorum, quique factus est unus ex locis communibus pseudo-politicorum, adeoque et adversarii quo-

(82) Ecclesia christiana debuit necessario ab ipsis suis initiis inveniri in admodum difficili positione respectu legislationis Romanae caeterarumque nationum, penes quas penetravit, ac in tacita antithesi doctrinae suae cum legibus, quae aut latae erant, aut promulgabantur a principibus ethnicis. Ut enim animadvertit Doellinger in op. et. loc. cit. *Hippolytus und Callixtus*, interdum necessario rata habere debuit matrimonia, quae a legibus infirmabantur, ac irritare ea, quae a legibus probabantur. Cuius rei exempla luculentissima exhibet, quae nos afferemus, cum hoc de argumento agemus in proximo libro.

cum manus conserimus, qui in bello contra Ecclesiam ad idem medii aevi promptuarium confugit.

V. Quinta assertio suam habet sub aliquo respectu veritatem, quae tamen vim nullam habet in favorem thesisi propugnatae ab adversario. Verum itaque est, matrimonium etiam christianum, ac propterea quatenus sacramentum est, non mutuari valorem suum a ritu religioso, seu a consecratione religiosa, nempe a benedictione sacerdotali, abstrahendo ab Ecclesiae lege, hoc enim non solum ultro damus, verum etiam plene contendimus. Quod in sola sacerdotali benedictione consistat sacramentum matrimonii, una est ex thesibus a Pio IX. speciatim positus in damnatione operum Io. Nepomuceni Nuytz, adeoque sinceri catholici theologi longe absunt ab hac doctrina. Quocirca nulla erat ratio quare minister Taurinensis nobis proponeret, posse matrimonium consistere sine ritu seu consecratione religiosa. Id iamdudum noveramus ex coniugiis clandestinis, quae sub anathematis interminatione decrevit Tridentinum habenda esse ut vera et rata matrimonia, id est, sacramenta, quamdiu ea Ecclesia irrita non fecerit; id ipsum noscebamus ex illis omnibus rationum momentis, quae in altera huius libri sectione adduximus ad ostendendum, huius sacramenti ministros esse ipsos contrahentes.

Sed si adversarii propositio sub hoc respectu suam habet veritatem, sub alio suam praefert falsitatem, dum nempe exinde colligit, universim valere matrimonium sub ratione contractus civilis initum. Etenim concilium Tridentinum, ad quod nos provocat orator, in eo quem ipse per errorem *canonem* vocat, nos vero dicimus *decretum* et quidem *reformationis*, decernit: « qui non aliter quam praesente parochi . . . et duobus aut tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, » et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti *decreto* irritos facit et annullat. » Porro quae coram magistratu civili ineuntur nuptiae, non ineuntur *praesente parochi*; ergo non sunt nuptiae, nec sunt contractus

ob defectum habilitatis ad contrahendum; sed sunt stultus et impius ausus contra Ecclesiae catholicae statuta; et qui fictis hisce nuptiis freti cohabitant, se constituunt in statu turpis concubinatus. Ecclesia semper quidem abhorruit a nuptiis clandestinis, atque ut illicitas habuit, at nunquam, saltem lege generali, irritas fecit usque ad concilium Tridentinum. At modo, velit nolit potestas civilis, sunt irritae. Sola Ecclesia revocare legem potest, quam tulit.

Quinimo, uti animadvertit egregius auctor, si Ecclesia decretum a se editum de irratione coniugiorum clandestinorum aboleret, lex de matrimonio civili, saltem saepissime, inutilis redderetur, nec vexari possent parochi ob collatam vel denegatam benedictionem. Revocato enim coniugio ad statum pristinum, possent contrahentes per secretum consensum sine sacerdote et testibus suum inire coniugium, quin gubernium id ullo modo nosceret (83). Quid ageret hoc in casu magistratus civilis? Ad summum ita nubentes civilibus iuribus destitueret, sed matrimonium permanebit.

Quum vero essentia coniugii christiani, et propterea sacramenti a solo contrahentium consensu pendeat, clara ratio est, quare ad matrimonium sufficiat sola assistentia seu praesentia materialis parochi, licet is sit invitus, et interdictus, (ut vult adversarius); intelligitur, quare concilium Tridentinum peculiarem nullum ritum benedictionum praescripserit, nec verbum habeat de necessitate consecrationis religiosae ac unice

(83) Avogadro conte della Motta, *Teorica dell' istituzione del matrimonio* cap. XVI. pag. 199. « Ai fautori del potere esclusivo dello stato, scribit, sul » matrimonio civile, la chiesa, se volesse potrebbe giuocare un bellissimo » giuoco, per mostrare, com'essi poco o nulla potrebbero senza di lei, nè » giungerebbero ad architettare e dar consistenza alle loro istituzioni di matrimonio politico, se essa non avesse prima creato il matrimonio ecclesiastico » aggiungendo riti e solemnità alla semplicità del matrimonio naturale sacramentale.... Ora l'effeto di tale largura concessa dalla chiesa, sarebbe il torre » al potere civile il miglior mezzo di esecuzione delle formalità civili prescritte » sul far del codice francese tendente a dar un' esistenza propria al matrimonio » ateo, e a contraddire al giure cattolico. »

eo spectare significet, ut cessaret dubitatio circa matrimonia inita sola contrahentium voluntate. Haec enim omnia optime cohaerent cum doctrina nostra, immo vero cum doctrina, quam semper professsa est Ecclesia catholica.

VI. Sexta assertio, seu potius conclusio ac peroratio digna est praemissis. Primum quidem commiseratur ac dolet eos, qui negligunt religionis adiumenta. Haec est hypocrisis; dolet enim ac miseratur illorum infelicitatem, qui negligunt religionis praesidia in eo ipso actu, quo urget sanctionem illius legis, qua catholici solvuntur obligatione adsciscendi sibi haec eadem adiumenta religiosa, et eo tendit, ut oblivioni ac desuetudini tradatur actio religiosa! Deinde vero asserit probari non posse, quod auctoritati conscientiae auctoritas coactiva subrogetur. At vero quis unquam effutiit subroganda esse iussa civilis legislationis auctoritati conscientiae? Nemo unquam catholicorum id sensit aut docuit. Sed munus catholici gubernii est efficere, ut religio, quae declarata est *sola totius regni religio*, ab omnibus servetur, ut decet; alioquin si impune ac prout lubet passim violetur, actum esset de observantia et obsequio, quod religioni debetur. In cuiusque foret arbitrio eam proculcare, profanare templa, contumeliis sacerdotes obruere, dies festos publicis molitionibus violare, aliaque eiusmodi peragere, a quibus perversi homines arbitrii sui moderatores non abhorrent in totius religionis contemptum ac eversionem. Ergone maiores nostri, qui modum posuerunt scelestis religionis profanatoribus, eosque ad officium, externum saltem, praestandum compulerunt, fuisse iudicandi sunt caeci ac supersticiosi usque ad novam lucem, quam tandem aliquando hodierni legumlatores induxerunt?

Non fert catholicae religionis indoles, ut cogantur impii ad ea praestanda officia, quibus eos conscientia devincit, iuxta oratorem nostrum; attamen saepissime haec ipsa religio subsidium adhibuit brachii saecularis, quod vocant, ut coactione externa quovis tempore reluctantes adigeret ad obsequendum, atque ad eorum compescendam audaciam. Quid norunt novi